

การดำรงอยู่ และการเปลี่ยนแปลงความเชื่อและพิธีกรรมวิถีประมงของชาวไทยมุสลิมอำเภอเกาะยาว จังหวัดพังงา
EXISTEN AND CHANGES OF AND FISHERY RITUALS OF THAI MUSLIMS IN KO YAO DISTRICT,
PHANG NGA PROVINCE

รุ่งรัตน์ ทองสกุล

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต ภูเก็ต

corresponding author e-mail rukre.r@hotmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการดำรงอยู่ และการเปลี่ยนแปลง ความเชื่อและพิธีกรรมวิถีประมงของชาวไทยมุสลิม อำเภอเกาะยาว จังหวัดพังงา เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพที่เก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์ชาวประมง ผู้ประกอบพิธีกรรม ผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว รวมทั้งการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมจากการลงพื้นที่ ผลการวิจัยพบว่า 1) ความเชื่อและพิธีกรรมวิถีประมง ได้แก่ ความเชื่อทางจิตตภาพ เป็นความเชื่อที่เกี่ยวกับวิญญาณ การถือเคล็ดไสยศาสตร์ และโหราศาสตร์ และความเชื่อที่แสดงในรูปแบบสัญลักษณ์ภายใต้พิธีกรรมการทำบุญเรือ เป็นความเชื่อเรื่องแม่ย่านาง และการทำบุญเรือ ความเชื่อและพิธีกรรมส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับศาสนาอิสลามเพื่อการบูชาอัลลอฮ์เป็นสำคัญหรือมีส่วนของพิธีกรรมที่มีค่ากล่าวเพื่อบูชาอัลลอฮ์ สิ่งเหล่านี้มีอิทธิพลต่อการยึดเหนี่ยวจิตใจและเพิ่มความมั่นใจในการทำประมง รวมทั้งเป็นกุศโลบายให้มีการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน ทำให้เกรงกลัวต่อการทำผิดโดยมีบทลงโทษจากสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติทั้งที่มองเห็น และมองไม่เห็นเป็นตัวควบคุม 2) การดำรงอยู่ และการเปลี่ยนแปลงความเชื่อและพิธีกรรมวิถีประมง ส่วนหนึ่งยังคงสืบทอด และดำรงอยู่โดยลดขั้นตอน และความเคร่งครัดแบบเดิมลง เพื่อให้ผู้คนรวมถึงนักท่องเที่ยวเข้าถึงได้ง่ายขึ้น เน้นความสะดวก และเน้นผลลัพธ์เชิงรูปธรรมมากกว่านามธรรม ทั้งนี้เป็นไปตามปัจจัย และบริบทของสังคม เศรษฐกิจ การศึกษา และวัฒนธรรม อย่างไรก็ตามความเชื่อและพิธีกรรมวิถีประมงสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิต ความคิด และแนวปฏิบัติของผู้คนในแต่ละช่วงเวลาที่มีคุณค่าต่อการดำเนินชีวิตต่อไป

คำสำคัญ: วิถีประมง, ความเชื่อ, พิธีกรรม,

Abstract

The purpose of this research is to study the existence and changes as well as the beliefs and rituals of the fishing of Thai Muslims in Ko Yao District, Phang Nga Province. It is a qualitative research collected by interviewing the fishermen, ceremonial, tourism-related enterprises, including participatory observation in the field resulting in the followings: 1) Fishery beliefs and rituals, consisted of related spiritual rituals through superstition and astrology. Therefore, beliefs related to rituals are associated with Mae Ya Nang (Goddess of Travel) and boat warming merit making. Most of the beliefs and rituals are related to Islam worshipping of Allah or there are parts of the ritual mentioned about worshipping Allah. These things have had an influence attached to the mind with more confidence in fishing to strategically have interaction between each other for fear that committing wrongdoing resulting in supernatural punishment both visible and invisible. 2) Existence and changes of beliefs and fisheries rituals partly still existing and inherited by reducing the ritual steps and the original strictness to make it easier for people

and tourists rather focused on convenience and results in reality emphasized. Thus, this is in accordance with factors and contexts of society, economy, education and culture. However, fishery beliefs and rituals reflect the way of life, ideas and practices of people in each period that are valuable to continuity of living.

Keywords: Fishery, Beliefs, Rituals

บทนำ

“เกาะสามเมือง ลือเลื่องการท่องเที่ยว หนึ่งเดียววังนก มรดกอันดามัน มหัตศจรรยน้ำจืดทะเล” จากคำขวัญของอำเภอเกาะยาว จังหวัดพังงา พบว่า อำเภอเกาะยาวเป็นพื้นที่สำคัญทางการท่องเที่ยว ด้วยสภาพทางภูมิศาสตร์ที่แม่เป็นเกาะแต่มีเมืองล้อมรอบ 3 เมือง ได้แก่ พังงา ภูเก็ต และกระบี่ มีเกาะบริวาร คือ เกาะกาหลาด เป็นเกาะวังนกที่สร้างรายได้มหาศาล และสิ่งที่น่าสนใจคือ แม่เป็นพื้นที่เกาะแต่มีบ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ เป็นบ่อน้ำจืดที่อยู่ในทะเล บ่อน้ำจืดแห่งนี้มีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของผู้คนมาอย่างยาวนาน ด้วยความเชื่อว่าเป็นบ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ที่ขอสิ่งใดจะได้สมดังปรารถนา จึงมีผู้คนในพื้นที่ และนักท่องเที่ยวจำนวนมากมาขอพร

จากคำขวัญข้างต้นแสดงให้เห็นว่า อำเภอเกาะยาวเป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพด้วยทรัพยากรธรรมชาติ รวมถึงวัฒนธรรมที่เกิดจากความเชื่อซึ่งเป็นสิ่งเร้าที่มียุทธผลต่อความนึกคิดของมนุษย์ ทำให้มนุษย์เกรงกลัวต่อการกระทำในสิ่งที่สิ่งเร้าไม่พอใจ ความเชื่อจึงมีบทบาทสำคัญในการกำหนดวิถีชีวิตของมนุษย์ และเมื่อมนุษย์มีความเชื่อก็ก่อให้เกิดพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อนั้น ๆ สอดคล้องกับที่ วัชรวงค์กัณหา (2555) กล่าวว่า ความเชื่อเป็นพื้นฐานของลัทธิศาสนา และเป็นที่มาของประเพณีพิธีกรรม และสอดคล้องกับที่ ชนัญ วงษ์วิภาค (2556) กล่าวว่า ศาสนา ความเชื่อ เป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่ออธิบายความอยากรู้อยากเห็นในสิ่งเร้าที่เกินกว่าประสาททั้ง 5 สัมผัสได้ ศาสนา ความเชื่อยังเป็นกรอบอุดมการณ์ความคิดที่มีการสืบทอดให้ผู้คนเข้าถึงเจตนารมณ์ผ่านประเพณี พิธีกรรมต่าง ๆ

อำเภอเกาะยาวเป็นชุมชนไทยมุสลิมที่ประชากรกว่าร้อยละ 99 นับถือศาสนาอิสลาม ทำให้พื้นที่แห่งนี้มีความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับศาสนา โดยเฉพาะความเชื่อและพิธีกรรมวิถีประมงที่ถือเป็นอาชีพหลักของผู้คนตามลักษณะของภูมิศาสตร์ การประกอบอาชีพประมงนอกจากอาศัยความชำนาญอันเกิดจากประสบการณ์ที่สั่งสมมาอย่างยาวนานแล้วยังอาศัยความเชื่อและพิธีกรรมต่าง ๆ ที่มีมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ ความเชื่อเหล่านี้ส่วนใหญ่เกิดขึ้นบนพื้นฐานของหลักการทางศาสนาอิสลาม

ด้วยสภาพความเป็นเกาะที่มีทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์ และมีความงามครบครัน เกาะยาวจึงเป็นพื้นที่ที่มีนักท่องเที่ยวเข้าไปท่องเที่ยวเป็นจำนวนมาก สอดคล้องกับเอกสารแผนพัฒนาอำเภอเกาะยาว (พ.ศ. 2561 - 2562) ฉบับ ทบทวน พ.ศ. 2562 (2562) ที่กล่าวถึงการท่องเที่ยวของอำเภอเกาะยาว ว่า เป็นแหล่งท่องเที่ยวใหม่ที่การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยส่งเสริมสนับสนุนเนื่องจากมีแหล่งท่องเที่ยวที่สวยงามและยังมีสภาพที่สมบูรณ์ ทำให้เป็นที่ชื่นชอบของนักท่องเที่ยว ส่งผลให้มีการก่อสร้างโรงแรมขนาดใหญ่ ประชาชนในพื้นที่ส่วนหนึ่งจึงหันมาทำธุรกิจการท่องเที่ยวมากขึ้น รวมถึงกิจการอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยว

การเจริญเติบโตอย่างรวดเร็วของการท่องเที่ยวส่งผลต่ออาชีพของผู้คน รวมถึงความเชื่อและพิธีกรรมบางอย่างที่เกี่ยวข้องกับวิถีประมงมีการปรับเปลี่ยนเพื่อให้สอดคล้องกับการเป็นเมืองท่องเที่ยวด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาเรื่อง “การดำรงอยู่และการเปลี่ยนแปลงความเชื่อและพิธีกรรมวิถีประมงของชาวไทยมุสลิม อำเภอเกาะยาว จังหวัดพังงา” เพื่อศึกษาวิถีประมงที่ปรากฏความเชื่อและพิธีกรรมของชาวไทยมุสลิม อำเภอเกาะยาว จังหวัดพังงา รวมถึงการดำรงอยู่ และการเปลี่ยนแปลงความเชื่อและพิธีกรรมวิถีประมงของชาวไทยมุสลิม อำเภอเกาะยาว จังหวัดพังงา ในพื้นที่ของการเป็นเมืองท่องเที่ยว สะท้อน

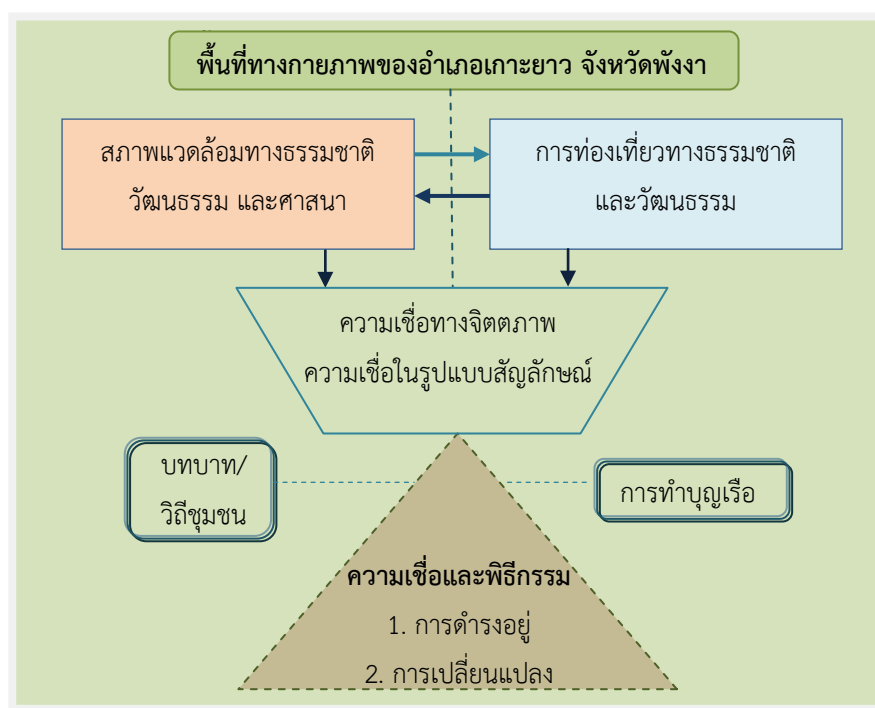
ให้เห็นถึงวิถีชีวิตของผู้คนบนพื้นฐานของการประกอบอาชีพประมงในช่วงเวลาหนึ่งก่อนที่จะมีการเปลี่ยนแปลงไปตามกระแสสังคม โดยเฉพาะกระแสของความเป็นชุมชนแห่งการท่องเที่ยว

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพที่เก็บข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์ชาวประมง ผู้ประกอบพิธีกรรม ตำบลละ 5 คน และผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว จำนวน 5 คน รวมทั้งการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมอย่างใกล้ชิดจากการลงพื้นที่เก็บข้อมูลความเชื่อและพิธีกรรมวิถีประมงทั้ง 3 ตำบลของอำเภอเกาะยาว ได้แก่ ตำบลพรุใน ตำบลเกาะยาวใหญ่ และตำบลเกาะยาวน้อย โดยผู้ให้ข้อมูลเป็นคนในพื้นที่ที่มีอายุ 50 ปีขึ้นไป และต้องมีคุณสมบัติที่เหมาะสมต่อการให้ข้อมูล จากนั้นจึงนำข้อมูลมาวิเคราะห์ และเรียบเรียงตามประเด็นที่ได้กำหนดไว้

กรอบแนวคิดการวิจัย

ผู้วิจัยศึกษาลักษณะความเชื่อและพิธีกรรมวิถีประมงของชาวไทยมุสลิม การดำรงอยู่ และการเปลี่ยนแปลง โดยมีกรอบแนวคิดดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดของการวิจัย

ผลการวิจัย

ด้วยความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรทางทะเล ทำให้การทำประมงขนาดเล็กเป็นอาชีพหลักที่สำคัญของชาวไทยมุสลิม อำเภอเกาะยาว เป็นการจับสัตว์น้ำโดยใช้เครื่องมือขนาดเล็กด้วยวิธีการแบบเดิม เช่น การทำวนปู ทอดแห ทำลอบ ตกโพงฟาง ทำโป๊ะหรือโป๊ะ ทำกระชัง เป็นต้น โดยอาศัยความเชี่ยวชาญทางทะเล ที่เกิดจากประสบการณ์ที่สั่งสมมาอย่างยาวนาน เช่น การดูทิศทางของกระแสน้ำ การคาดคะเนตำแหน่งของดอนทะเล เป็นต้น นอกจากนี้ยังพึ่งพาอาศัยความเชื่อและพิธีกรรมต่าง ๆ ที่มีมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ ความเชื่อเหล่านี้เกิดขึ้นบนพื้นฐานของหลักการทางศาสนาอิสลาม โดยผู้วิจัยนำเสนอผลการวิจัย ดังนี้

1. ความเชื่อและพิธีกรรมวิถีประมง

ลักษณะความเชื่อและพิธีกรรมวิถีประมงของชาวไทยมุสลิมอำเภอเกาะยาว พบว่ามี 2 รูปแบบ ได้แก่ ความเชื่อทางจิตตภาพ และและความเชื่อที่แสดงในรูปแบบสัญลักษณ์ภายใต้พิธีกรรมการทำบุญเรือ

1.1 ความเชื่อทางจิตตภาพ เป็นความเชื่อทางความรู้สึกโดยไม่มีประกอบพิธีกรรมใด ๆ เช่น

1.1.1 ผีพราย เป็นความเชื่อประเภทวิญญาณ โดยมีที่มาจากตำนานแม่กับลูกชายที่พรากจากกันเมื่อกลับมาเจอกันก็จำกันไม่ได้ ทำให้เกิดความสัมพันธ์อันชั่วช้า เมื่อรู้ความจริงต่างยอมรับสิ่งที่เกิดขึ้นไม่ได้ รวมทั้งชาวบ้านก็รวมประณามหยามเหยียดว่าเป็น “ไอ้ลูกเหี้ยแม่” ด้วยความอยุติธรรมจึงกระโดดน้ำตายพร้อมกัน และกลายมาเป็นผีพราย 2 ตน ที่คอยหลอกหลอนผู้คน ดังนั้นเมื่อใครโดนผีพรายหลอกก็ให้ดำกลับป่าวว่า “ไอ้ลูกเหี้ยแม่” ความเชื่อนี้มีอิทธิพลต่อการออกทะเลรวมทั้งเป็นต้นเหตุให้เกิดข้อห้ามที่เกี่ยวกับการออกทะเลตามมาหลายข้อ (เต็ม คงรักษ์ 2562, สัมภาษณ์)

1.1.2 การกล่าวดูอาในการออกทะเล เป็นความเชื่อประเภทไสยศาสตร์ ทุกครั้งที่มีการลงเรือเพื่อออกทะเลมีการกล่าวดูอาการกล่าว “ซอลาวัตนบี” เป็นการรำลึกถึงพระผู้เป็นเจ้า รวมทั้งศาสดาของศาสนาอิสลาม เพื่อให้ทำมาหากินคล่องตัว การดูอาหรือบทสวดบางบทไม่สามารถบอกกล่าวแก่ผู้อื่นได้ เนื่องจากเชื่อว่าทำให้ดูอาปรองหรือบทสวดเสื่อมลงดูอาทุกบทมีขอบเขตการใช้เมื่อมีเหตุจวนตัวเท่านั้น เช่น ใช้ป้องกันเรือล่มอันเกิดจากลมพายุกระหน่ำจนไม่สามารถแล่นเรือต่อไปได้ เพื่อขอความช่วยเหลือจากพระผู้เป็นเจ้าให้เบิกทางสว่างแก่พวกเขา เพราะชาวมุสลิมเชื่อว่าทุกอย่างมาจากอัลลอฮ์ แม้แต่ชาวมุสลิมทุกคนก็เป็นของท่าน ฉะนั้นผู้เดียวที่ช่วยเหลือได้ คือ พระองค์ ในส่วนของหัวเรือมีผ้ายันต์ที่เขียนเป็นบทดูอาด้วยภาษาอาหรับแปะไว้ และมีผ้าคลุมหัวเรือ เพื่อให้การออกเรือแคล้วคลาดปลอดภัย (เส็น ดาวเรือง 2562, สัมภาษณ์)

1.1.3 ข้อห้ามเป็นความเชื่อประเภทการถือเคล็ด การต่อเรือ รวมถึงการออกทะเล เช่น ห้ามใช้ไม้เคี่ยมร่วมกับไม้ตะเคียนต่อเรือ เพราะไม้ทั้งสองมีวิญญาณสถิตอยู่ คือ นางตะเคียนในต้นตะเคียน และผีในต้นเคี่ยม วิญญาณทั้งสองไม่ถูกกัน หากใช้ร่วมกันจะเกิดการทะเลาะวิวาท ส่งผลให้การทำประมงไม่ประสบความสำเร็จ การต่อเรือ แต่ละลำจึงเลือกใช้ไม้ชนิดใดชนิดหนึ่งเท่านั้น ห้ามทักหรือพูดจาใด ๆ เมื่อเห็นดวงไฟหรือที่เรียกว่า “ชิน” หรือเห็นวิญญาณ เร็นลับต่าง ๆ เพราะเชื่อว่าทำให้โดนของ ไม่สามารถรักษาให้หายขาดได้ ห้ามออกเรือวันศุกร์ เพราะผู้ออกเรือส่วนใหญ่เป็นผู้ชาย ซึ่งผู้ชายมุสลิมต้องไปประกอบพิธีกรรมในมัสยิด หากออกเรือไปจับสัตว์ทะเลนอกจากจับไม่ได้แล้ว ยังถือว่าเป็นการทำบาปอย่างยิ่ง ห้ามเอ่ยชื่อสัตว์ที่เป็นอันตราย แต่ให้เอ่ยชื่ออื่นแทน เช่น เมื่อเห็นงู ให้เอ่ยชื่อว่า ไก่ เป็นต้น ห้ามออกจากบ้านเพื่อออกทะเลเมื่อมีจิ้งจกร้องทัก รวมถึงห้ามมีผู้ขัดขวาง หรือร้องทักใด ๆ ก่อนออกจากบ้าน เพราะเชื่อว่าเกิดกลางร้าย เป็นต้น

1.1.4 การดูฤกษ์ยาม และทิศทาง เป็นความเชื่อประเภทโหราศาสตร์ การออกทะเลจึงมีการดูดาว และท้องฟ้า เพื่อให้ทุกอย่างราบรื่น และจับสัตว์ทะเลได้เป็นจำนวนมาก เช่น หากท้องฟ้าเป็นสีแดงเชื่อว่ามีกุ้งจำนวนมาก หากเดือนเป็นจันทร์ หรือคืนที่มีปรากฏการณ์จันทรุปราคาจะไม่ออกทะเล เพราะถือว่าเป็นการให้เกียรติแก่ดวงจันทร์ วันดับ ซึ่งเป็นคืนเดือนมืด แรม 14 – 15 ค่ำ จะไม่ออกทะเล เพราะเชื่อว่าทำให้ดวงดับหรือไม่มีโชคลาภ ในวัน “น้ำ 11 เกิร์ตเกลือ” (เกิร์ต หมายถึง แทะ กิน) หมายถึง คืน 11 ค่ำ ไม่มีการออกทะเล หรือคนที่ออกทะเลมักไม่ได้อะไรนอกจากเกลือ หรือน้ำทะเล เพราะเชื่อว่าไม่มีสัตว์ทะเลอาศัยอยู่ การดูทิศทางออกเรือ มีการทำนายด้วยการเอามือปิดจุมูกข้างใดข้างหนึ่งไว้ เมื่อปิดแล้วจุมูกข้างใดหายใจได้คล่องกว่าให้หันเรือออกไปทางทิศนั้น จะทำให้สามารถจับสัตว์ทะเลได้เป็นจำนวนมาก เป็นต้น (เสรี เรืองสมุทร 2562, สัมภาษณ์)

1.2 ความเชื่อที่แสดงในรูปแบบสัญลักษณ์ภายใต้พิธีกรรมการทำบุญเรือ ได้แก่ ความเชื่อเกี่ยวกับแม่ย่านางเรือหรือจ้าวเรือ และการทำบุญเรือ เป็นความเชื่อประเภทวิญญาณ ที่เชื่อว่าเรือทุกลำมีแม่ย่านางซึ่งเป็นผู้หญิง โดยเริ่มตั้งแต่การสร้างเรือที่เชื่อว่าเสมือนการสร้างผู้หญิง ต้องมีการวางโครงสร้างเรือหรือซีโครงเรือที่เปรียบเหมือนกระดูกหรือซีโครงผู้หญิง มีจำนวนเป็นเลขคู่ ส่วนมีจำนวนเท่าใดขึ้นอยู่กับขนาดของเรือ มีการเจาะสะดือเรือหรือลูกดันเรืออยู่ตรงจุดกึ่งกลางของท้องเรือให้เป็นเหมือนสะดือผู้หญิงที่สมบูรณ์แบบ ถือเป็นขั้นตอนสุดท้ายของการสร้างเรือ หากไม่เจาะสะดือเรือเชื่อว่าเรือลำนั้นเป็นเพียงขอนไม้ และถือเป็นการให้เกียรติแม่ย่านาง ซึ่งเรือที่สมบูรณ์แบบจะมีแม่ย่านางทำหน้าที่คุ้มครองเจ้าของ

เรือให้แคล้วคลาดปลอดภัยจากภัยอันตรายทั้งปวง และให้สามารถออกเรือไปจับสัตว์ทะเลได้ครั้งละมาก ๆ จากความเชื่อดังกล่าวทำให้เกิดพิธีกรรมบูชาแม่ย่านางเรือเป็นการทำบุญเรือ ที่เรียกว่า “ทำบุญยาเรือ” หรือ “ทำบุญละเรือ” (สูธิต ภิญโญ 2562, สัมภาษณ์)

การทำบุญเรือ เป็นการทำความสะอาดเรือให้แม่ย่านางเรือพึงพอใจ โดยโตะหอมซึ่งเป็นผู้มีความรู้เป็นผู้ทำพิธี หากทำพิธีในวันข้างขึ้น ให้นับว่า ดิน น้ำ ลม ไฟ ไปเรื่อย ๆ โดยเริ่มนับจากวันที่ 1 ของเดือนนั้นจนถึงวันที่กำหนดทำพิธี หากนับแล้วตรงกับ ดิน หรือน้ำ สามารถทำพิธีได้ และหากวันที่ทำพิธีเป็นวันข้างแรม ให้นับว่า ไฟ ลม น้ำ ดิน ไปเรื่อย ๆ โดยเริ่มนับจากวันที่ 1 ของเดือนนั้นเช่นเดียวกัน หากนับไปตรงกับ ดิน หรือน้ำ สามารถทำพิธีได้เช่นเดียวกัน เพราะเชื่อว่าเกิดเป็นกลางดี หากไม่ตรงกับ ดิน หรือน้ำ ให้เปลี่ยนวันที่ทำพิธี นอกจากนี้ต้องพิจารณาเวลาในการประกอบพิธีว่าช่วงเวลานั้น น้ำทะเลขึ้นมาถึงบริเวณที่เรือจอดอยู่หรือไม่ หากน้ำทะเลขึ้นไม่ถึงเรือก็ไม่สามารถทำพิธีได้ เพราะเชื่อว่าทำให้จับสัตว์น้ำได้ยาก มีการเตรียมสิ่งของที่ใช้ประกอบพิธี เช่น แป้งฝุ่น น้ำหอม แชมพู ใบเสียดพร้าว ย่านเชือกบ้า (เป็นย่านไม้ชนิดหนึ่ง) กายาน ลูกสะบ้า เป็นต้น โดยเชื่อว่าสิ่งของเหล่านี้แม่ย่านางเรือชื่นชอบ มีการนำสัตว์ประเภทเปิด ไก่ มาแกง ทั้งนี้ไม่นำสัตว์ที่ไม่ชอบน้ำ มาแกง เพราะเชื่อว่าสัตว์ที่กลัวน้ำทำให้การออกเรือติดขัด โดยชาวบ้านนิยมแกงไก่มากที่สุด เพราะเชื่อว่าในสมัยปีนัวศ ท่านได้รับคำสั่งจากอัลลอฮ์ ให้สร้างเรือก่อนที่พระเจ้าจะให้น้ำท่วมโลก แต่ปีนัวศไม่รู้ว่าเรือมีลักษณะอย่างไร อัลลอฮ์จึงตรัสให้ปีนัวศนำไก่มาหนึ่งตัว เชือดแล้วตั้งออกเป็นสองท่อน ท่อนแรกเป็นนอก ท่อนหลังเป็นซี่โครง สื่อความหมายว่าสิ่งที่ช่วยให้รอดพ้นจากน้ำท่วมโลกได้ก็คือสิ่งที่มีลักษณะเหมือนไก่ที่ตั้งออกเป็นสองท่อน ซึ่งหมายถึงเรือนั่นเอง เพราะลักษณะของเรือส่วนหัวเรือกับส่วนท้ายเรือคล้ายกับอกของไก่ ส่วนกลางมีลักษณะเป็นโครงเหมือนซี่โครงไก่ (มานพ สืบพงษ์ 2562, สัมภาษณ์) ข้อมูลการสร้างเรือแตกต่างจากที่ สูธิต ภิญโญให้ข้อมูลไว้ตอนต้น อย่างไรก็ตามไม่ว่าการสร้างเรือจะมีที่มาจากผู้หญิง หรือไก่ หากพิจารณาไปยังส่วนของพิธีกรรมพบว่ามีลักษณะที่สอดคล้องกัน

ในการทำบุญเรือ โตะหอมนำสิ่งของทั้งหมดลงไปผสมกับน้ำซึ่งอยู่ในขันแล้วกล่าวบทสวด จากนั้นนำน้ำในขันประพรมที่เรือ เริ่มจากหัวเรือไปยังท้ายเรือ โดยโตะหอมนั่งลงตรงจุดกึ่งกลางเรือ แล้วกล่าวบทสวดเพื่ออธิษฐานแก่นางเรือ ทั้งสามนาง คือ ด้านหัวเรือเป็นนางเรือเพศชาย ชื่อว่า “อุมารุลลอฮ์” ตรงกลางเรือ (ลูกดันเรือ) เป็นเพศหญิง ชื่อว่า “นอร์รุลลอฮ์” และตรงท้ายเรือเป็นเพศชาย ชื่อว่า “กามารุลลอฮ์” เพื่อให้การออกเรือประสบความสำเร็จ มีการกล่าวบทต่าง ๆ หลายบทที่เกี่ยวข้องกับอัลลอฮ์ ในช่วงท้ายของพิธีโตะหอมเป่าลมไปยังช่องว่างระหว่างกงเรือ จากด้านท้ายเรือไปยังด้านหัวเรือ แล้วเอามือตบไปที่ตัวเรือ 3 ครั้ง แล้วกล่าวบทสวด จากนั้นจึงเป็นการรับประทานอาหารร่วมกันภายในเรือ หากเรือมีขนาดเล็กเกินกว่าจำนวนคนที่มาร่วมพิธีก็ให้ยืนรับประทานรอบ ๆ บริเวณเรือ เมื่อรับประทานอาหารเสร็จเป็นการกล่าวขอลาว่าตนปีจากนั้นโตะหอมเรียกชื่อนางเรือ ชื่อละ 3 ครั้ง เพื่อความเป็นสิริมงคล แล้วจึงให้เจ้าของเรือขับเรือออกไปสู่ท้องทะเล โดยมีข้อห้ามว่าก่อนออกเรือไม่ให้คนอื่นมาโดนเรือ (มานพ สืบพงษ์ 2562, สัมภาษณ์) พิธีทำบุญเรือทำปีละครั้งก็ได้ ขึ้นอยู่กับเรือว่ามีครบสกปรกมากน้อยเพียงใด รวมทั้งขึ้นอยู่กับความพร้อมของเจ้าของเรือ โดยเฉพาะความพร้อมด้านทุนทรัพย์ ส่วนเรือที่เพิ่งซื้อหรือต่อขึ้นใหม่มีการทำพิธีบูชาแม่ย่านางเช่นเดียวกัน แต่ไม่ต้องทำความสะอาดเรือ

สูธิต ภิญโญ (2562, สัมภาษณ์) ยังกล่าวถึงความเชื่ออีกประการของการบูชาแม่ย่านางเรือ คือ การผูกหัวเรือด้วยผ้าสามสี จะเป็นผ้าสีใดก็ได้ ทั้งนี้เพราะเชื่อว่าแม่ย่านางมี 3 ตน จึงจำเป็นต้องใช้ผ้าสามสี ปัจจุบันนิยมใช้สีของธงชาติไทย ส่วนผู้ผูกผ้าเป็นเจ้าของเรือหรือโตะหอมก็ได้ โดยมีคำกล่าวที่มีความหมายว่า ไม่มีพระเจ้าอื่นใดนอกจากอัลลอฮ์องค์เดียว ส่วนการเปลี่ยนผ้าขึ้นอยู่กับความเก่าของผ้า หากผ้าเก่าแต่ไม่ได้รับการเปลี่ยนเชื่อว่าแม่ย่านางไม่พอใจ และไม่ดูแลรักษาเรือเหมือนเดิม ส่งผลให้เจ้าของเรือจับสัตว์ทะเลได้น้อยลงหรือจับไม่ได้เลย นอกจากนี้ยังมีข้อห้ามในการเหยียบหัวเรือ ซึ่งเป็นที่สถิตอยู่ของแม่ย่านางเรือ เพราะถือว่าเป็นการลบหลู่ ทำให้แม่ย่านางเรือโกรธ

จากความเชื่อและพิธีกรรมดังกล่าว นอกจากเป็นการถือปฏิบัติเพื่อสร้างขวัญกำลังใจ เป็นมงคลของชีวิต และเป็นส่วนหนึ่งของการแสดงความเคารพศรัทธาต่อพระเจ้าผู้เป็นเจ้าของแล้ว ยังส่งผลดีต่อการประกอบอาชีพ เช่น ทำให้ระมัดระวังกายใจ วาจา ในการปฏิบัติภารกิจต่าง ๆ ดังเช่นข้อห้ามในการพูดจา ส่อนัยยะให้ชาวประมงระมัดระวังตนในการพูด การทำสิ่ง

ต่าง ๆ ซึ่งต้องทำอย่างมีสติ ด้วยความรอบคอบ รวมทั้งไม่ทิ้งหลักการทางศาสนาอิสลาม นอกจากนี้ยังมีการถือเคล็ดที่ช่วยสร้างกำลังใจ เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ ทั้งนี้เพื่อความสบายใจของผู้ที่กระทำ แสดงให้เห็นว่า สิ่งที่บรรพบุรุษได้ยึดถือ สืบทอดสู่การปฏิบัติ เป็นกุศโลบายที่ทำให้ผู้คนเกิดความเกรงกลัวต่อการกระทำที่ไม่เหมาะสม และหันมากระทำในสิ่งที่ถูกต้องดีงาม

อย่างไรก็ตาม ความเป็นชุมชนมุสลิมของอำเภอเกาะยาว ทำให้ความเชื่อและพิธีกรรมต่าง ๆ ยึดโยงกับหลักการทางศาสนาสอดคล้องกับที่ ชูศักดิ์ วิทยากค์ (2561) กล่าวว่า ศาสนาทำหน้าที่ดำรงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม ภายภาพ เป็นส่วนหนึ่งของการปรับตัวของมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะในสถานการณ์ภัยพิบัติทางธรรมชาติ ซึ่งอยู่นอกเหนือการควบคุม และความเข้าใจของมนุษย์ เกิดเป็นความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติ สอดคล้องกับที่ อคินรพีพัฒน์ (2551) กล่าวถึงพิธีกรรมต่าง ๆ ว่า เป็นพฤติกรรมกรรมแสดงที่สร้างความเชื่อมั่นในความคิดทางศาสนา เพิ่มความลึกซึ้ง และพยายามสร้างรัศมีของความเป็นจริง จนนำไปสู่ความศรัทธาในพิธีกรรมโลกที่เป็นจริงกับโลกแห่งจินตนาการ ผสมผสานเป็นโลกเดียวกัน การปฏิบัติศาสนกิจทำให้ความเชื่อทางศาสนาปรากฏขึ้นในระนาบของมนุษย์ หรือเรียกว่า “การแสดงทางวัฒนธรรม” ในขณะที่ สุภางค์ จันทวานิช (2557) กล่าวถึง ก้องต์ ดุริโค้มเวเบอร์ นักทฤษฎีสังคมวิทยาที่กล่าวถึงสิ่งที่มนุษย์ในสังคมช่วยกันสร้างขึ้น และรับรู้ร่วมกัน คือ ศาสนา และวัฒนธรรม และกล่าวถึงศาสนาว่า เป็นสิ่งประดิษฐ์ของสังคมที่สร้างขึ้นเพื่อใช้ควบคุมคน ทำให้สังคมศักดิ์สิทธิ์ ศาสนาจึงไม่ใช่สิ่งศักดิ์สิทธิ์ แต่เป็นเพียงสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อปฏิบัติ เมื่อมีการบอกต่อ ๆ กัน จึงเกิดเป็นความเลื่อมใส วิคเตอร์ เทอร์เนอร์ (Victor Turner) (Turner, 1970) ศึกษาสัญลักษณ์ในพิธีกรรมที่สัมพันธ์กับกระบวนการทางสังคม โดยวิเคราะห์รูปแบบทางวัฒนธรรม พิธีกรรม ผ่านการวิเคราะห์โดยมองไปที่โครงสร้างทางสังคมที่เป็นความสัมพันธ์ของสถานภาพ บทบาท กับโครงสร้างทางสังคมในหน่วยต่าง ๆ การเข้าใจความหมายเชิงสัญลักษณ์ในพิธีกรรม กระบวนการทางพิธีกรรมที่เปลี่ยนผ่านสถานะ สถานะที่อยู่ในช่วงของการเปลี่ยนผ่านก็คือสถานะคุณสมบัตินี้ไร้โครงสร้าง หรือช่วงเวลาช่วงชายขอบ เพราะเป็นเงื่อนไขที่ทำให้เกิดสัญลักษณ์ทางพิธีกรรม โดยจำแนกสัญลักษณ์ออกเป็น 3 ลักษณะ ซึ่งสอดคล้องกับความเชื่อพิธีกรรมวิถีประมงในครั้งนี้ ได้แก่

1. สัญลักษณ์ที่เป็นการสื่อสารกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ให้เชื่อมโยงตนเองเข้ากับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ โดยการใช้วัตถุสัญลักษณ์ เช่น รูปปั้น รูปสลัก เครื่องดนตรี การใช้ตำนาน ความเชื่อในวัฒนธรรมที่เชื่อมโยงกับการร่ายรำหรือระบบจักรวาล เป็นต้น
2. สัญลักษณ์ที่เป็นการส่งเสริมการเล่นหรือการกระทำที่ผิดจากปกติ เป็นการอนุญาตให้แสดงพฤติกรรมที่ผิดไปจากปกติ โดยมีนัยหรือวัตถุประสงค์บางประการเนื่องในพิธีกรรม
3. สัญลักษณ์ที่เป็นการส่งเสริมให้เกิดความเป็นชุมชนเพื่อสนองตอบความต้องการของการเข้าร่วมพิธีกรรมเพื่อร่วมกันแสดงพฤติกรรมที่จะทำให้เกิดสำนึก รวมถึงความเป็นกลุ่มเป็นพวกเดียวกัน

ความเชื่อและพิธีกรรมวิถีประมงของชาวไทยมุสลิม ที่ส่วนใหญ่ยึดโยงอยู่กับหลักศาสนามีการบอกต่อ ๆ กันจนเกิดเป็นความเลื่อมใสที่ผู้คนในสังคมยึดถือปฏิบัติสืบต่อมา สอดคล้องกับที่ สุภางค์ จันทวานิช (2557) ได้กล่าวถึง เฮอริเบิร์ด สเปนเซอร์ ที่กล่าวถึงองค์ประกอบของสังคม โดยกล่าวถึงองค์ประกอบของสถาบันพิธีกรรมว่า ทำหน้าที่ควบคุมพฤติกรรมของมนุษย์ และสถาบันศาสนาที่มีหลักคำสอนให้มนุษย์ยึดถือปฏิบัติ

2. การดำรงอยู่และการเปลี่ยนแปลงความเชื่อและพิธีกรรมวิถีประมง

วิถีประมงของชาวไทยมุสลิมอำเภอเกาะยาว มีการเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลต่อความเชื่อและพิธีกรรม โดยเฉพาะจุดมุ่งหมายของการทำประมงที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างชัดเจน การออกทะเลในอดีตเป็นไปเพื่อหาอาหารมาเลี้ยงชีพโดยไม่ได้มุ่งเน้นเพื่อการซื้อขายเหมือนเช่นปัจจุบัน ทั้งนี้ด้วยความเชื่อว่า สิ่งที่ทำมาได้นั้นเป็นของพระเจ้า พระเจ้าเป็นผู้สร้าง จะได้อะไรมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับความพอใจของพระเจ้า ความเชื่อนี้นำไปสู่ความเคร่งครัดในการออกทะเลที่ห้ามมีใครขัดขวาง หรือร้องทักใด ๆ เพราะนั่นหมายถึงพระเจ้าไม่พอใจให้ออกเรือ ปัจจุบันการออกเรือนอกจากเพื่อเลี้ยงปากเลี้ยงท้องแล้ว ยังมีการซื้อขายจนกลายเป็นอาชีพหลักที่สำคัญ นอกจากนี้บางคนยังถือโอกาสพานักท่องเที่ยวที่สนใจเยี่ยมชมวิถีชีวิตประมงออกทะเลไปด้วย หรือเรือบางลำที่นอกจากใช้เพื่อการทำประมงแล้วยังเป็นเรือไว้บริการนักท่องเที่ยว รวมถึงมีอาชีพใหม่ที่

เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเข้ามา ทำให้การทำประมงลดลง และประกอบกับปัจจุบันมีข้อจำกัดทางกฎหมายในการสร้างเรือให้ถูกต้องตามหลัก และมีการขึ้นทะเบียนเรือกับทางราชการซึ่งมีค่าใช้จ่ายค่อนข้างสูง ทำให้การทำอาชีพที่เกี่ยวกับเรือเพื่อการทำประมงลดลง

2.1 การดำรงอยู่และการเปลี่ยนแปลงความเชื่อทางจิตตภาพ ความเชื่อประเพณีวิญญูณ ผีพราย เป็นความเชื่อที่หลงเหลืออยู่ แม้คนส่วนใหญ่ไม่เคยเห็นว่ามึลักษณะรูปร่างอย่างไร แต่ก็มีการบอกเล่าปากต่อปากประกอบกับการคาดเดา จึงทำให้ผีพรายมีลักษณะตามความนึกคิดของแต่ละคน โดยส่วนใหญ่เชื่อว่าผีพรายเป็นผู้หญิงผอมยาว และผู้ชายหัวล้าน ส่วนความเชื่ออื่น ๆ มีจำนวนลดลง และเริ่มสูญหายไป เพราะปัจจุบันชาวประมงคำนึงถึงความสะดวก และความคล่องตัวในการออกทะเลเป็นสิ่งสำคัญ แต่อย่างไรก็ตามความเชื่อบางอย่างยังคงอยู่โดยมีการปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไป เช่น การกล่าวดูอาบางบทที่สืบทอดมาจากรุ่นสู่รุ่น และเป็นที่รู้จักกันในบางกลุ่มเท่านั้น เพราะโต๊ะอิหม่ามหรือผู้นำศาสนาที่มีความเชี่ยวชาญเลือกถ่ายทอดให้แก่ศิษย์ที่มีความเหมาะสมเพียงบางคนเท่านั้น การออกเรือวันศุกร์ซึ่งถือเป็นวันสำคัญที่ทุกคนต้องไปประกอบพิธีกรรมทางศาสนาที่มีสยิด ในอดีตจึงไม่มีการออกเรือ แต่ปัจจุบันสามารถออกเรือได้ แต่ต้องรีบกลับมาให้ทันเวลาประกอบพิธีกรรม ทั้งนี้เพราะความจำเป็นในการหารายได้เพื่อเลี้ยงชีพ เป็นต้น ส่วนความเชื่อในการตั้งชื่อเรือ นั้น สุอิ๊ด ภิญโญ (2562, สัมภาษณ์) กล่าวว่าบางส่วนยังใช้หลักการเดิม และบางส่วนมีการปรับเปลี่ยน กล่าวคือ ในอดีตมีการตั้งชื่อเรือเป็นชื่อผู้หญิง และเป็นภาษาอาหรับ เช่น น.พานา ฟาริดา ซาหรีร์อาหยา เป็นต้น แต่ปัจจุบันเรือบางลำตั้งชื่อที่สื่อความเป็นมงคล เช่น มหาโชค รุ่งรัศมี เป็นต้น และตั้งชื่อด้วยภาษาไทยที่เป็นสากลมากขึ้น เช่น แสงโสภา สุวิมล เป็นต้น

2.2 การดำรงอยู่และการเปลี่ยนแปลงความเชื่อที่แสดงในรูปแบบสัญลักษณ์ภายใต้พิธีกรรมการทำบุญเรือ จะเห็นว่าการทำบุญเรือ เพื่อบูชาแม่ย่านางเรือมีบทบาทลดลง เรือบางลำอาจทำพิธีปีละ 1 ครั้ง หรือ 2 ปี ต่อ 1 ครั้ง ส่วนชาวเหนียวเหลืองที่เคยใช้ในอดีตหากเป็นการทำบุญเรือครั้งแรกยังคงจำเป็นต้องใช้ แต่การทำบุญครั้งต่อไปหากไม่สามารถหาข้าวเหนียวเหลืองได้สามารถใช้ข้าวอื่น ๆ แทน เช่น ข้าวหมกไก่ เป็นต้น ส่วนการผูกหัวเรือ ในอดีตใช้ผ้าใดก็ได้ที่มีสีสันทัดต้องเป็นผ้าที่ใช้กับของสูง เช่น ผ้าฮญาบ หรือผ้าที่ผ่านการเข้าร่วมพิธีฮัจญ์แล้ว แต่ปัจจุบันมีการใช้ผ้าสามสี ได้แก่ สีแดง สีน้ำเงิน และสีขาว สื่อความหมายถึงสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ เป็นการเปลี่ยนแปลงไปตามสิ่งของและค่านิยมในยุคนั้น ๆ ถือเป็น การเปลี่ยนแปลงที่ไม่ขัดต่อพิธี แต่เป็นการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย กัมพล เริงสมุทร (2562, สัมภาษณ์) กล่าวถึงผ้ายันต์ที่เคยติดไว้บริเวณหัวเรือว่าจำเป็นต้องเปลี่ยนสถานที่ติด หรือต้องเอาออก ทั้งนี้ด้วยเรือทำหน้าที่มากกว่าการออกทะเลเพื่อการทำประมง แต่ทำหน้าที่บริการนักท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวอาจเดินข้ามหรือเหยียบย่ำผ้ายันต์ ถือเป็น การลบหลู่แม่ย่านางเรือ รวมถึงผ้าที่คลุมบนหัวเรือซึ่งอยู่ในตำแหน่งที่สูงที่สุดก็มีการเอาออกเช่นเดียวกัน นอกจากนี้ยังมีความเชื่อแบบใหม่เกิดขึ้น เป็นความเชื่อที่ต่อยอดจากวิศุการสร้างเรือที่ถือว่ามีความศักดิ์สิทธิ์ เพราะมีแม่ย่านางคอยคุ้มครองดูแล ปัจจุบันจึงมีบางคนแม้ไม่ได้ออกเรือทำประมงแต่นำไม้กระดานเรือไปประดับเพื่อเพิ่มความเป็นสิริมงคลแก่ตนเอง ครอบครัวย รวมถึงหน้าที่การงาน เช่น วางไว้ในรถ เพื่อให้เดินทางปลอดภัย จัดเก็บไว้ในร้านค้าเพื่อให้ค้าขายได้คล่อง เป็นต้น

อย่างไรก็ตามในส่วนของพิธีกรรมการทำบุญเรือนั้น มานพ สืบพงษ์ (2562, สัมภาษณ์) ชาวประมง และอดีตครูสอนศาสนา กล่าวว่า เป็นเรื่องที่ไม่เหมาะสม เพราะชาวมุสลิมมีอัลลอฮ์เพียงองค์เดียวที่ควรแก่การเคารพ การที่มีผู้ประกอบพิธีบูชาแม่ย่านางเรือจึงเป็นการนำพิธีกรรม และความเชื่อของที่อื่นมาใช้ เพราะแท้จริงแล้วพิธีกรรมดังกล่าวมีวัตถุประสงค์เพื่อการพบปะสังสรรค์กันในบรรดาญาติพี่น้อง เพื่อนฝูงในโอกาสพิเศษ ซึ่งนอกจากได้พบปะกันแล้วก็ถือว่าเป็นโอกาสที่ได้ทำความสะอาดเรือที่ใช้ในการทำมาหากินด้วย ดังนั้นกิจกรรมที่เกิดขึ้นจึงเป็นเพียงงานเลี้ยงสังสรรค์ หรืออาจเป็นเพียงแค่การทำบุญเรือเท่านั้น ประกอบกับเรือที่ใช้ทำมาหากินในปัจจุบันไม่ใช่เรือที่แท้จริง เพราะเป็นเรือที่ได้รับบริจาคจากทางราชการเมื่อครั้งเกิดเหตุการณ์ภัยพิบัติสึนามิ ผู้สร้างเรือลำนี้จึงไม่มีความรู้เรื่องทะเล หรือเรื่องการทำประมงเท่าที่ควร ดังนั้นเมื่อไม่ใช่เรือที่แท้จริงจึงไม่ควรจะมีพิธีทำบุญเรือ

ข้อมูลข้างต้นนอกจากสะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อและพิธีกรรมที่แต่ละคนมีมุมมองหรือทัศนคติที่แตกต่างกัน แต่โดยเนื้อแท้แล้วชาวมุสลิมยังคงยึดมั่นในหลักคำสอนของศาสนาอิสลามที่ให้ความเคารพต่ออัลลอฮ์เพียงองค์เดียว ดังคำกล่าว

ที่ใช้เพื่อประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ว่า “บิสมิลลาฮิรเราะฮ์มานิรเราะฮีม” มีความหมายว่า ไม่มีพระเจ้าอื่นใดนอกจาก อัลลอฮ์องค์เดียว

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการดำรงอยู่ และการเปลี่ยนแปลงของวิถีประมงอำเภอเกาะยาว พบว่า มีหลายปัจจัยโดยเฉพาะปัจจัยด้านสังคม ด้วยสภาพพื้นที่ที่มีศักยภาพทางการท่องเที่ยว ทำให้นักท่องเที่ยวจำนวนมากสนใจเข้าไปเยี่ยมชม วิถีชีวิตผู้คนจึงต้องมีการปรับเปลี่ยน โดยเฉพาะการประกอบอาชีพประมงที่แม้ยังคงมีอยู่แต่พบว่ามีจำนวนลดลง ความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวกับวิถีประมงจึงลดบทบาทลงไปด้วย รวมถึงการเข้าถึงสื่อต่าง ๆ ที่เป็นไปได้ง่ายขึ้น การรับรู้ข้อมูลจากสื่อส่งผลต่อแนวคิด วิถีปฏิบัติที่เปลี่ยนแปลงไป นอกจากนี้ยังมีกฎหมายที่เข้ามาควบคุมการสร้างเรือ ส่งผลต่อขนบนิยมที่เคยปฏิบัติต้องมีการปรับเปลี่ยนไป ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ด้วยจำนวนนักท่องเที่ยวที่มากขึ้น ประกอบกับสัตว์ทะเลมีจำนวนลดลงทำให้ชาวประมงจำนวนหนึ่งหันไปประกอบอาชีพที่เกี่ยวกับธุรกิจการท่องเที่ยว เช่น คำขาย บริการนำเที่ยว เป็นต้น ทำให้ชาวประมงมีรายได้เพิ่มขึ้นกว่าอดีต ส่งผลต่อการส่งลูกหลานให้เรียนต่อในระดับที่สูงขึ้น การศึกษาจึงเป็นปัจจัยสำคัญอีกประการ เพราะเมื่อลูกหลานมีการศึกษาที่สูงขึ้น โดยเฉพาะการศึกษาในพื้นที่ต่างถิ่น จึงมีการรับวัฒนธรรมต่างถิ่นเข้ามา ปัจจัยด้านวัฒนธรรมจึงส่งผลต่อให้ความเชื่อและพิธีกรรมที่เคยมี เคยปฏิบัติลดบทบาทลง ประกอบกับพื้นที่ที่เอื้อต่อการท่องเที่ยวทำให้มีนักท่องเที่ยว และคนต่างถิ่นเข้าไปท่องเที่ยว รวมถึงประกอบอาชีพที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวมากขึ้น การแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมจึงเกิดขึ้นตามมา อย่างไรก็ตามด้วยพื้นที่ของความเป็นชุมชนมุสลิม การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นยังคงเหลือเค้าเดิมอยู่ ด้วยชุมชนยังคงยึดมั่นศรัทธาต่อคำสอนตามหลักศาสนาอิสลาม การปรับเปลี่ยนใด ๆ จึงพยายามไม่ให้ผิดแผกไปจากวิถีเดิมที่เคยปฏิบัติ ประกอบกับคนนอกพื้นที่ คนต่างถิ่น หรือคนต่างศาสนาไม่ได้เข้าไปมีบทบาทในชุมชนมากนัก ผู้ประกอบอาชีพประมงยังคงเป็นคนในพื้นที่ ทำให้ความเชื่อและพิธีกรรมที่แม้มีการปรับเปลี่ยนไปบ้างแต่ถือว่าเป็นไปตามความเหมาะสม โดยไม่ขัดกับหลักศาสนา

การเปลี่ยนแปลงของความเชื่อและพิธีกรรมที่เกิดขึ้นสอดคล้องกับที่ ชูศักดิ์ วิทยาคัด (2561) กล่าวว่า ไม่มีวัฒนธรรมไหนที่คงที่โดยไม่มีการเปลี่ยนแปลงแม้แต่วัฒนธรรมที่แยกอยู่โดดเดี่ยว การเปลี่ยนแปลงอาจเกิดขึ้นจากการสร้างสิ่งใหม่ ๆ ขึ้นภายในวัฒนธรรมนั้น หรือเกิดจากการนำเข้ามาของผู้คนจากข้างนอก โดยเชื่อว่ายุคแรก ๆ การแพร่กระจายทางวัฒนธรรมมีความสำคัญน้อยกว่าการวิวัฒนาการทางวัฒนธรรม เพราะสังคมต่าง ๆ อยู่กันค่อนข้างโดดเดี่ยวมากกว่ายุคหลัง ๆ ที่การแพร่กระจายเกิดได้ง่ายขึ้นเมื่อมีการสร้างระบบการคมนาคมและการสื่อสารที่ทันสมัย ทำให้คนในโลกติดต่อสื่อสาร และแลกเปลี่ยนกันง่ายขึ้น

การอภิปรายผล

ความเชื่อและพิธีกรรมวิถีประมงของชาวไทยมุสลิม อำเภอเกาะยาว นั้น ส่วนใหญ่เกี่ยวกับศาสนาอิสลาม ทั้งนี้ด้วยหลักของศาสนาที่มุ่งเน้นให้มุสลิมเคร่งครัดกับการนับถือพระเจ้าเพียงองค์เดียว คือ อัลลอฮ์ ดังนั้นความเชื่อและพิธีกรรมต่าง ๆ จึงเป็นการเทิดทูนบูชาอัลลอฮ์เสมอ แม้มีความเชื่อและพิธีกรรมอื่นปะปนอยู่บ้างก็เป็นเพียงเล็กน้อย เช่น แม่ย่านางเรือ แต่ท้ายที่สุดต้องมีการกล่าวดูอาเพื่อแสดงความเคารพต่ออัลลอฮ์ ซึ่งก็มีบางคนที่ไม่เห็นด้วยต่อความเชื่อและการกระทำดังกล่าว ด้วยเพราะเห็นว่าชาวมุสลิมควรยึดมั่นต่อพระเจ้าเพียงองค์เดียว

จากผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่าความเชื่อเป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่งที่มีการหยิบยืม เผยแพร่ จนเกิดการแลกเปลี่ยนและเรียนรู้ร่วมกัน สอดคล้องกับที่ พงษ์ชรินทร์ พุฒวัฒนะ (2531) ศึกษาเรื่อง “คติชนวิทยากับการเลี้ยงดูเด็กในสังคมไทยมุสลิม : ศึกษากรณีชุมชนบ้านคร้วเหนือ กรุงเทพมหานคร” ผลการศึกษาพบว่า มีการนำคติชนที่ชาวไทยพุทธใช้ในการอบรมสั่งสอนเด็กมาใช้อบรมสั่งสอนเด็กมุสลิม ทั้งนี้เพราะอิทธิพลของการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมที่มีการติดต่อสัมพันธ์กับชาวไทยพุทธอยู่ตลอดเวลา เมื่อพิจารณาถึงความเหมาะสมจะเห็นว่าคติชนที่รับมานั้นรับเอาเฉพาะส่วนที่มีเนื้อหาสาระหรือเรื่องราวที่ให้แก่คิด ค่านิยม ตลอดจนแบบแผนการประพฤติปฏิบัติที่ไม่ขัดต่อหลักศาสนาอิสลาม ในทางตรงข้าม

ถือว่าการกระทำดังกล่าวเป็นการสนับสนุนให้เด็กเกิดการเรียนรู้ที่จะประพฤติปฏิบัติตนอย่างเหมาะสมในสังคมที่ต้องอาศัยอยู่ร่วมกันกับผู้อื่น ข้อมูลการศึกษาดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าความเชื่อบางอย่างของชาวไทยมุสลิม อำเภอกะเยาะ ที่มี การปรับเปลี่ยนส่วนหนึ่งเกิดจากทฤษฎีการแพร่กระจายของวัฒนธรรม หากเป็นความเชื่อที่นำไปสู่หลักปฏิบัติซึ่งไม่ขัดต่อศาสนาอิสลาม แต่นำไปสู่การสั่งสอนให้คนประพฤติปฏิบัติตนอย่างเหมาะสม หรือเกิดความเกรงกลัวต่อกรกระทำ ความผิด ถือว่าเป็นวิธีการหนึ่งที่ช่วยสร้างระเบียบวินัย และสร้างสรรค์สิ่งที่ดีงามให้เกิดขึ้นในสังคมได้

ลักษณะความเชื่อที่แสดงในรูปแบบสัญลักษณ์ภายใต้พิธีกรรมการทำบุญเรือ วิมล ตำศรี และไพรินทร์ รุยแก้ว (2549) กล่าวถึงความเชื่อดังกล่าวว่าเป็นรูปแบบความเชื่ออันเนื่องด้วยบุคลาธิษฐาน เพื่อให้สิ่งที่มีอยู่เหนือธรรมชาติเหล่านั้น มีจิตวิญญาณ มีพละนาภาพ มนุษย์จึงสร้างวิธีปฏิบัติบูชาในลักษณะต่าง ๆ เพื่อแสดงความกตัญญูรู้คุณ ดังเช่นชุมชนรอบทะเลสาบสงขลาที่มีวิถีชีวิตเกี่ยวข้องกับระบบรูปแบบ ความเชื่อ ประเพณีอันเนื่องด้วยบุคลาธิษฐานหลายประการ

ความเชื่อและพิธีกรรมวิถีประมงของชาวไทยมุสลิม อำเภอกะเยาะ สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิต มุมมองความคิดของ ผู้คนในแต่ละยุคสมัย เพราะเมื่อสังคมเปลี่ยนไปวิถีชีวิตและมุมมองความคิดบางอย่างก็เริ่มเปลี่ยนแปลงไป สิ่งสำคัญที่ทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงมีหลายปัจจัย เช่น ปัจจัยด้านสังคม เศรษฐกิจ การศึกษา วัฒนธรรม เป็นต้น การทำประมงที่นับวันยิ่งลดลง หากยังมีเหลืออยู่ก็มีวิธีการทำที่เปลี่ยนแปลงไป โดยมุ่งที่ความสะดวกเป็นสำคัญ นอกจากนี้ความสัมพันธ์ของผู้คนในชุมชนก็เริ่มลดลง เพราะการศึกษาที่ทำให้คนหนุ่มสาวต้องไปอาศัยอยู่ต่างถิ่น รวมทั้งการที่ผู้คนในชุมชนมีการศึกษามากขึ้น การเชื่อในสิ่งที่ไม่สามารถอธิบายได้ตามหลักวิทยาศาสตร์ก็ลดลงเช่นเดียวกัน ผู้วิจัยเห็นว่าความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวจะยังคงเพิ่มขึ้น และในอนาคตความเชื่อและพิธีกรรมบางอย่างอาจสูญหายไป เพราะจากการที่ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูล ผู้ที่มีความรู้ที่ให้อธิบายส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุที่อาจหลง ๆ ลืม ๆ ทำให้ข้อมูลบางอย่างที่เคยทำ หรือเคยมีขาดหายไป

อย่างไรก็ตามความเชื่อและพิธีกรรมวิถีประมงของชาวไทยมุสลิม อำเภอกะเยาะ สะท้อนถึงภูมิปัญญาที่ปรากฏอยู่ในวิถีชีวิตของคนในชุมชนที่ก่อให้เกิดคุณค่าหลายประการ เช่น ความเชื่อเกี่ยวกับแม่ย่านางเรือ ที่สะท้อนถึงการดูแล เอาใจใส่ ให้ความสำคัญกับเรือซึ่งเป็นเสมือนชีวิต เป็นเรือนนอน เรือนกิน เป็นพาหนะสำคัญที่ใช้ทำประมงเพื่อเลี้ยงปากเลี้ยงท้อง การทำความสะอาดเรือที่นอกจากเป็นการบูชาแม่ย่านางแล้ว ยังทำให้เรือสะอาด เป็นการส่งเสริมสุขภาพที่ดี รวมทั้งยังเกิดการสานสัมพันธ์ต่อกันในการเลี้ยงสังสรรค์จากอาหารที่ใช้ทำพิธีบูชาแม่ย่านาง เป็นต้น การปลุกฝังให้พุดจาเหมาะสมตามกาลเทศะ ไม่พุดจาหยาบคาย รู้จักสำรวมกาย วาจา เช่น ในการออกเรือต้องพุดในสิ่งที่ควรพุด และกระทำในสิ่งที่เหมาะที่ควร เป็นต้น

จากข้อมูลที่นำเสนอไว้ข้างต้น ความเชื่อและพิธีกรรมไม่ใช่เรื่องที่ไร้สาระ หรือเรื่องงมงายที่ไร้เหตุผล เพราะสิ่งเหล่านี้ก่อให้เกิดคุณค่าทั้งทางตรง และทางอ้อม โดยเฉพาะคุณค่าทางจิตใจ จึงเป็นเรื่องที่น่าเสียดายหากความเชื่อและพิธีกรรมที่ก่อให้เกิดความคิด และการปฏิบัติที่ดีงามต้องสูญหายไป

สรุปผลการวิจัย

ความเชื่อและพิธีกรรมวิถีประมงของชาวไทยมุสลิม อำเภอกะเยาะ ส่วนใหญ่เป็นความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับศาสนาอิสลาม แม้ชุมชนอำเภอกะเยาะเป็นชุมชนที่เข้มแข็งด้วยวิถีปฏิบัติตามหลักศาสนา แต่ด้วยพื้นที่ที่มีศักยภาพทางการท่องเที่ยว ทำให้มีนักท่องเที่ยวเข้าไปเยี่ยมชมเป็นจำนวนมาก วิถีแบบเดิมของผู้คนจึงต้องมีการปรับเปลี่ยน รวมถึงวิถีประมง ความเชื่อหลายอย่างยังคงดำรงอยู่ เช่น บทสวด การดูฤกษ์ยาม เป็นต้น ความเชื่อและพิธีกรรมบางอย่างเปลี่ยนแปลง และลดบทบาทลง เช่น ความเชื่อเกี่ยวกับผีพรายที่ลดความเข้มข้นของความน่ากลัวลง ด้วยหลักวิทยาศาสตร์ พิธีทำบุญเรือที่มีการปรับเปลี่ยนเรื่องอาหาร รายละเอียดของการประกอบพิธีกรรม โดยเน้นความสะดวกมากขึ้น การแสดงความเคารพแม่ย่านางด้วยผ้าสามสี มีการปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ และสอดคล้องกับสถานการณ์ของการใช้เรือเพื่อการท่องเที่ยว เป็นต้น

ข้อเสนอแนะ

สามารถนำข้อมูลจากการวิจัยไปใช้ในการทำความเข้าใจผู้คน และชุมชน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาในด้านอื่น ๆ และเนื่องจากพื้นที่ที่ศึกษาเป็นพื้นที่ทางการท่องเที่ยวจึงควรนำเสนอแง่มุมความเชื่อและพิธีกรรมบางอย่างในรูปแบบที่เหมาะสม เพื่อนำเสนอต่อนักท่องเที่ยวให้เป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม นอกจากนี้ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการดูแลงานด้านศิลปวัฒนธรรมของชุมชน ควรหาวิธีการกระตุ้นหรือดำเนินการให้มีการอนุรักษ์ความเชื่อและพิธีกรรมที่เป็นส่วนหนึ่งในการช่วยควบคุมพฤติกรรมของคนในชุมชนให้ประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ถูกต้อง เหมาะสม รวมทั้งเผยแพร่สู่สาธารณะต่อไป ส่วนการวิจัยครั้งต่อไป ควรมีการศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวกับวิถีประมงในชุมชนอื่น ๆ ที่มีลักษณะโดดเด่น และน่าสนใจ โดยศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการดำรงอยู่ และการเปลี่ยนแปลง การศึกษาเปรียบเทียบกับชุมชนอื่น ๆ ในบริบทที่แตกต่างกัน เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

ชนัญ วงษ์วิภาค. (2556). ศาสนาความเชื่อและการท่องเที่ยวทางจิตวิญญาณผ่านเทศกาลงานประเพณี พิธีกรรม.

วารสาร ไทยคดีศึกษา. 10(1)5, 25.

ชูศักดิ์ วิทยากัท. (2561). นิเวศวิทยามนุษย์: การศึกษาสิ่งแวดล้อมในมิติสังคมและวัฒนธรรม. ศูนย์บริหารงานวิจัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ที่ทำการปกครองอำเภอเกาะยาว. (2562). แผนพัฒนาอำเภอเกาะยาว (พ.ศ. 2561 - 2562) ฉบับทบทวน พ.ศ. 2562. ม.ป.ท..

พงษ์ชรินทร์ พุฒินัน. (2531). คติชนวิทยากับการเลี้ยงดูเด็กในสังคมไทยมุสลิม : ศึกษากรณีชุมชนบ้านควนเหนือ กรุงเทพมหานคร. คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร.

วัชรวรร วงศ์กัณฑ์. (2555). ศาสนาชาวบ้าน : ภูมิปัญญาด้านการผสมผสานความเชื่อในฮีดลิสสองต่อการสร้างความมั่นคงทางสังคมวัฒนธรรมจังหวัดมหาสารคาม. ปรินญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

วิมล คำศรี และไพรินทร์ รุยแก้ว. (2549). วัฒนธรรมข้าว และพลังอำนาจชุมชนรอบทะเลสาบสงขลา. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ ไทพิมพ์.

สุภางค์ จันทวานิช. (2557). ทฤษฎีสังคมวิทยา. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ : บริษัทวี.พริ้นท์ (1991) จำกัด.

อดิน รพีพัฒน์. (2551). วัฒนธรรมคือความหมาย ทฤษฎีและวิธีการของคลิฟฟอร์ด เกียร์ซ. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.

Turner victor. (1970). *The Ritual Process : Structure and Anti – Structure*. University of Chicago : Aldine Publishing Company.

สัมภาษณ์

กัมพล เรืองสมุทร. (2562). ชาวประมง ผู้ประกอบการท่องเที่ยว. สัมภาษณ์.

เดชา เรืองสมุทร. (2562). ชาวประมง ผู้ประกอบการท่องเที่ยว. สัมภาษณ์.

เต็ม คงรักษ์. (2562). ชาวประมง ผู้นำศาสนา ผู้ประกอบพิธีกรรม. สัมภาษณ์.

มานพ สืบพงษ์. (2562). ชาวประมง ผู้นำศาสนา. สัมภาษณ์.

สุธิต ภิญโญ. (2562). ชาวประมง ผู้นำศาสนา ผู้ประกอบพิธีกรรม. สัมภาษณ์.

เส้น ดาวเรือง. (2562). ประชาชนชาวบ้าน. สัมภาษณ์.

เสรี เรืองสมุทร. (2562). ประชาชนชาวบ้าน. สัมภาษณ์.